

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Το ελληνικό θέατρο των Νεωτέρων Χρόνων Β΄

Ενότητα 4: Το νεοελληνικό θέατρο στον 19ο αιώνα.
Η ιστορική διάσταση - η δραματουργική διάσταση

Άννα Ταμπάκη
Φιλοσοφική Σχολή
Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

Το προεπαναστατικό θέατρο

Ιδεολογία και μορφή

Κωμωδία – «εθνική κωμωδία»

Ο Ταρτούφος – Ο Φιλάργυρος κατά Μολιέρον

Το προεπαναστατικό θέατρο (1 από 3)

- Ιδεολογική φόρτιση – φιλοσοφικά ερωτήματα της εποχής.
- «Εθνικό θέατρο» – βαλκανική συγκριτική οπτική.
- 18^{ος} αι. – η ελλ. γλώσσα «γλώσσα παιδείας» (langue de culture), «οχηματική γλώσσα» στη Ν.Α. Ευρώπη.
- 19^{ος} αι. – ελληνικές κοινότητες, εξάπλωση των ελλ. σχολείων (π.χ. Ρουμανία, Βουλγαρία).
- Στη Βουλγαρία οι παλαιότερες θ. παραστάσεις πραγματοποιήθηκαν στα σχολεία των ελλ. και άλλων ξένων κοινοτήτων.

Το προεπαναστατικό θέατρο (2 από 3)

- 1800-1821: προεπαναστατικό θέατρο.
- Η έννοια του «εθνικού» θεάτρου σε αντιδιαστολή με τη γεωγραφική ευρύτητα του φαινομένου: στο πλαίσιο της οθωμανικής επικράτειας. (Παραδουνάβιες Ηγεμονίες), παροικίες στο εξωτερικό (Δύση, Τεργέστη – Ν. Ρωσία, Οδησσός).
- Μετά την Επανάσταση, η έννοια «εθνικό» θέατρο αμφίσημη. α. δημιουργία εθνικής σκηνής, β. ιδεολογικοί παράμετροι της θεατρικής πράξης.
- Προβληματισμός γύρω από τη λειτουργία, τη φύση και τον ρόλο της θεατρικής πράξης.

Το προεπαναστατικό θέατρο (3 από 3)

- Ανανέωση (και με ποιους όρους) της θ. γραφής.
- Πέρασμα από τη «νεοκλασικιστική τραγωδία» (ιστορική τραγωδία) στο «ρομαντικό δράμα».
- Βαθμιαίος συγκερασμός των νεοκλασικών και ρομαντικών στοιχείων – σύγκλιση μορφολογική και θεματολογική (βλ. το ύστερο έργο του Δ. Βερναρδάκη, ή το έργο του Αλέξανδρου Ζωηρού).

Το προεπαναστατικό θέατρο - Θεματολογία

- Θεματολογία: δυτική αρχαιολατρεία, αναζήτηση δημοκρατικών θεμάτων που αντλούνται από τις πηγές της ρωμαϊκής πολιτείας (Πλούταρχος), ελληνική μυθολογία, κλασική αρχαιότητα.
- διδακτισμός: φιλοπατρία, δημοκρατική αρετή του πολίτη, χρέος της προάσπισης του δημοκρατικού πολιτεύματος.
- Αντιτυραννική θεματολογία (Voltaire, V. Alfieri, Ιωάννης Ζαμπέλιος, Γεώργιος Λασσάνης, Κ. Αριστίας).
- Ο διδακτισμός του Διαφωτισμού επιβιώνει και μετά την Επανάσταση – εθνική και διδακτική αποστολή του θεάτρου.

Το προεπαναστατικό θέατρο – Μορφολογία, αισθητική (1 από 2)

- Αποδοχή της «κλασικιστικής τραγωδίας» του 18^{ου} αιώνα και του «νεοκλασικιστικού ρεύματος» (Alfieri).
- Υπακοή στους αριστοτελικούς κανόνες.
- Υπεισέρχονται στην πρωτότυπη δραματουργία ρομαντικά και θεματολογικά στοιχεία που οδηγούν προς την «ιστορική τραγωδία» και το «ρομαντικό δράμα».
- Προρομαντικές διαθέσεις, π.χ. Γ. Σακελλάριος: μεταφράζει *Φιλότα* του Lessing, πιθανόν Shakespeare (λανθάνον «Ρωμαίος και Ιουλία»), κ.λπ. Ο Κ. Κοκκινάκης μεταφράζει έργα του August von Kotzebue (εκφραστή του αστικού οικογενειακού δράματος).

Το προεπαναστατικό θέατρο – Μορφολογία, αισθητική (2 από 2)

- *Αρχαιότητα – φωτισμένη Ευρώπη – Νεώτερος Ελληνισμός*
- Τρεις δίοδοι επιδράσεων
- Α. Γαλλία (Βολταίρος)
- Β. Ιταλία (Vittorio Alfieri, Ugo Foscolo)
- Γ. Γερμανία (Goethe, *Ιφιγένεια εν Ταύροις*,
μτφρ. Ιω. Παπαδόπουλος, Schiller, Klopstock).

Κωμωδία – εθνική κωμωδία / Ο Ταρτούφος (1815) (1 από 2)

- Ο Κοραής στις τρεις μεγάλες κωμωδίες χαρακτήρα του Μολιέρου προσδίδει αξία «μετακένωσης»: στον *Ταρτούφο*, τον *Φιλάργυρο* και τον *Μισάνθρωπο*.
- Προτροπή του Κοραή για τη μετάφραση του *Ταρτούφου* (Προλεγόμενα στην *Ιλιάδα*).
- 1815 (Βιέννη), *Ο Ταρτούφος*, μτφρ. Κ. Κοκκινάκη (λόγιος έμπορος, οπαδός του Αδ. Κοραή).
- Μετάφραση έμμετρη, πιστή στο πρωτότυπο (με εξαίρεση την απόδοση των ονομάτων), με σημαντικά «Προλεγόμενα» (κατά μίμηση του Κοραή) πιθανή μίμηση του άρθρου «Comédie» της *Γαλλικής Εγκυκλοπαιδείας*. Επίσης Sulzer, *Allgemeine Theorie der Schönen Künste*.
- Το πρώτο δοκίμιο για την ιστορική εξέλιξη της κωμωδίας στα χρόνια του Διαφωτισμού.

Κωμωδία – εθνική κωμωδία / Ο Ταρτούφος (1815) (2 από 2)

- Πρόσωπα του δράματος:
- Κυρία Ξανθίππη / Mme Pernelle
- Φίλιππος / Orgon
- Αγλαΐα / Elmire
- Πύρρος / Damis
- Φαίδρα / Mariane
- Χαρίτων / Valère
- Κλεάνθης / Cléante
- ΤΑΡΤΟΥΦΟΣ / Tartuffe
- Θήσβη / Dorine
- Κύριος Ευτρόπιος / M. Loyal
- Βασιλικός τι σωματοφύλαξ / Un exempt
- Υιοθετεί την **ομοιοκαταληξία**, η οποία βρίσκει πολέμιο τον Κοραή «η βάρβαρος ρίμα, ήτις επροσκολλήθη και εις ημάς ως ψώρα». Ο Κοραής προβαίνει και άλλες παρατηρήσεις μεταφραστικής πρακτικής.

Κωμωδία – εθνική κωμωδία / Ο Φιλάργυρος (1816) (1 από 4)

- 1816 (Βιέννη), *Ο Φιλάργυρος κατά Μολιέρον*, διασκευή του Κ/νου Οικονόμου του εξ Οικονόμων (Τσαριτσάνη της Θεσσαλίας 1780 – Αθήνα 1857).
- Σημαντικός Πρόλογος «Προς τους Έλληνας».
- Η κωμωδία έχει ως στόχο τη διόρθωση των ηθών και την αποτύπωση των ελαττωμάτων ενός Έθνους». Γάλλοι εγκυκλοπαιδιστές, Charles Batteux, Laharpe, Hugh Blair.
- Αριστοτελικός ορισμός περί κωμωδίας (σ. 176).
- 18^{ος} αι. - η κωμωδία συμβάλλει στην περιγραφή των ηθών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας.

Κωμωδία – εθνική κωμωδία / Ο Φιλάργυρος (1816) (2 από 4)

- λ. «Comédie» της Γαλλικής Εγκυκλοπαιδείας (σ. 177).
- Charles Batteux (*Principes de la littérature*, 1746) – γαλλική ακαδημαϊκή αισθητική, κοντά στον αριστοτελικό ορισμό.
- Hugh Blair (*Lectures on Rhetoric and Belles Lettres*, 1783), σκωτική σχολή φιλοσοφίας και αισθητικής. Προσδίδει στην κωμωδία ηθικοδιδασκτικό χαρακτήρα. Επίσης επεξεργάζεται την αντίληψη μιας υποκείμενης στις κοινωνικές συνθήκες «εθνικής» κωμωδίας χαρακτήρα (σ. 177 κ.ε.).
- Ο Οικονόμος στο έργο του *Γραμματικά* (Ποιητική της οποίας εκδίδει τον πρώτο τόμο το 1817) χρησιμοποίησε ως πηγές τον Hugh Blair, και τους γάλλους κλασικιστές Charles Batteux και Laharpe (*Lycée ou Cours de Littérature*).
- Οδηγοί στη διασκευή του Οικονόμου οι παραπάνω καθώς και οι απόψεις του J.-J. Rousseau και του Diderot (έλεγχος της αληθοφάνειας).

Κωμωδία – εθνική κωμωδία / Ο Φιλάργυρος (1816) (3 από 4)

- «Η κωμωδία (...) πρέπει να μιμῆται καλῶς τα ἔθη και την διαγωγὴν του ἔθνους ἀπὸ το οποίον γίνεται. Χωρίς το εθνικόν τούτο κέρδος δεν εμπορεῖ ο κωμωδοποιός να θέλξη και να κινήση τους αναγνώστας ἢ τους θεατάς του ποιήματός του. ο Μολιέρος εξωγράφισε τον Φιλάργυρον κατὰ των ομογενών του τα ἤθη. Ο Ἕλληन πρέπει να τον ζωγραφίση κατὰ τη ἤθη των ιδίων του συμπολιτών. **Το θέατρον ἐξ ἀνάγκης πρέπει να ἦναι εθνικόν, και μάλιστα εἰς την κωμωδίαν**» (σ. 181).

Κωμωδία – εθνική κωμωδία / Ο Φιλάργυρος (1816) (4 από 4)

- Τολμηρή διασκευή.
- Μεταφορά του χώρου δράσης στην προεπαναστατική Σμύρνη.
- Προσθήκη σκηνών. Απεικόνιση των ηθών της εποχής του – Διαφωτιστικός παλμός.
- Εξελληνισμός της μολιερικής κωμωδίας, ονοματοποιΐα (Εξηνταβελώνης / Harpagon, κεράτζα-Σοφουλιώ, Στροβίλης, Βαρδαλαμπούμπας...).
- Εισαγωγή διαλέκτων (για πρώτη φορά στα *Κορακιστικά* αλλά ο Οικονόμος ανάγεται στον Αριστοφάνη).
- «διασκευή εις τα καθ' ημάς» - πρακτική του 19^{ου} αιώνα.
- Το έργο εγγράφεται στη νεοελληνική γραμματεία.
- Και άλλες εκδόσεις στον 19^ο αιώνα. Εξαιρετικά αγαπητό.

Τέλος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Άννα Ταμπάκη 2015. Άννα Ταμπάκη. «Το ελληνικό θέατρο των νεότερων χρόνων Β'. Ενότητα 4: Το νεοελληνικό θέατρο στον 19ο αιώνα. Η ιστορική διάσταση - η δραματουργική διάσταση». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/THEATRE103/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

